

קריאה בספר תורה פסול

תפילין ומזוזות אין מצות לקרות בהן אלא שחייב כל איש מישראל לקבוע מזוזה ולהניח תפילין, וכיוצא בזה בס"ת חייב כל אדם לכתוב ס"ת לעצמו, ובמצוה זו כשם שתפילין ומזוזות אפילו אות אחת מעכבן, כך ס"ת אפילו אות אחת מעכבו שלא קיים מצות כתיבתו עד שיתקן, אבל לענין לצאת בקריאתו שהוא מתקנת נביאים ועזרא אין ללמוד ס"ת מתפילין ומזוזות.

- ❖ מדוע לדעת הר"ן ניתן לקרוא בספר תורה שחסרות בו אותיות?
- ❖ מהו יסוד המחלוקת בין הר"ן לבין הרא"ש?

ג. דעת הרמב"ם על קריאה בס"ת פסול

לפני שמנה את הדברים הפוסלים את ספר התורה, כתב הרמב"ם: רמב"ם הלכות תפילין ומזוזות וספר תורה פרק י הלכה א: נמצאת למד שעשרים דברים הן שבכל אחד מהן פוסל ספר תורה, ואם נעשה בו אחד מהן הרי הוא כחומש מן החומשין שמלמדין בהן התינוקות, ואין בו קדושת ספר תורה ואין קורין בו ברבים.

אולם, בתשובה כתב הרמב"ם שקוראים בברכה בספר תורה פסול: שו"ת הרמב"ם סימן רצד:

שאלה. על דבר קריאת התורה בכל יום אם אין להם ס"ת מהו שיקראו בחומשים ויברכו לפניה ולאחריה או ימנעו להקריאה כל עיקר. וכן בס"ת שאינו עשוי כהלכתו או ספרי תורה של קלף שאינם מעובדין לשמן שהן ודאי פסולין, אם מותר לברך הקורא בהם אם אסור לברך. יורנו רבינו. תשובה. מותר לברך, ואין הברכה על הקריאה בספר כמו שהברכה על נטילת לולב או ישיבה בסוכה, שאם היתה סוכה פסולה או לולב פסול נמצאת ברכה לבטלה, שהמצוה היא נטילת הלולב או ישיבת הסוכה שעליהן מברך, ואם היו פסולין לא עשה מצוה, וכאן בקריאה, המצוה היא הקריאה בספר תורה, בין שקרא בספר כשר בין שקרא בספר פסול... הלא תראה שהקורא בשחר קודם שיתפלל משנה או תלמוד או הלכה או מדרש מברך ואח"כ קורא או דורש... ואף על פי כן ראוי לכל צבור להיות להם ספר כשר כהלכותיו ובו ראוי לקרות לכתחילה בציבור, ואם אי אפשר להם קורין אפילו בפסול ומברכין מן הטעם שאמרנו וכן הורה רבינו חנוך הספרדי זצ"ל. משה ב"ר מימון זצ"ל.

- ❖ חווה דעתך, האם ניתן ליישב את הסתירה שבין דברי הרמב"ם בהלכה לדבריו בתשובה?

הרשב"א הקשה על דברי הרמב"ם בתשובה, והסיק שחזר מדבריו בתשובה:

שו"ת הרשב"א החדשות (מכתב יד) סימן יג: הדבר (דברי הרמב"ם בשו"ת) מחודש בעיני מכמה צדדין. האחד, שאם אינו פסול לקרות ולברך לאי זה ענין הוא פסולו ומכשירו? שאין סברא לומר פסול לקרוא בו לכתחילה היכא דאפשר להם בספר תורה כשר... ועוד שהטענה בעצמה שנסמך עליה הרב ז"ל, והיא שעל עצמה של קריאה אנו מברכין ואפילו קריאה על פה, נפלאתי עליה הפלא ופלא, לפי שהקריאה בעצמה שבבית הכנסת לא תקנוה בעל פה אלא בספר תורה... והילכך כל שאינו קורא על הספר ובספר כשר אינו מברך, שאין זה מן התקנה... ועוד דבהדיא תנינן במסכת סופרים בפ"ק, כותבין על הקלף במקום בשר ועל הגויל במקום שער ואין רשאי לשנות, והלכה למשה מסיני שאם שינה בזה ובזה פסול ואין קורין בו... וזו תשובה גדולה על דבריו.

הקדמה:

אנו קוראים בתורה בכל שבת את פרשת השבוע, ומוסיפים לקרוא גם בשני ובחמישי, בכדי שלא יעברו עלינו ג' ימים ללא קריאה בתורה. תקנה זו שתיקנו משה רבינו ועזרא הסופר מבטאת את חביבותה המיוחדת של התורה, שהחזרה והשינון עליה, אינם גורמים לשחיקה, אלא אדרבה מרבים דבקות והעמקה.

שאלה: כיצד ינהגו חיילים המתפללים בשטח, כשגילו באמצע קריאת התורה שספר התורה פסול?

א. ספר תורה, תפילין ומזוזות שחסרות בהן אותיות

המשנה במסכת מנחות, דנה במזוזה ותפילין שחסרות בהן מילים או אותיות:

משנה מסכת מנחות פרק ג משנה ז: שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד (אות אחת שאינה כהלכתה) מעכבן. ארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו ואפילו כתב אחד מעכבן.

- ❖ חווה דעתך, מדוע המשנה לא התייחסה לספר תורה שאינו כתוב כהלכתו? האם ניתן להוכיח מכך, שספר תורה אינו נפסל באופן זה?

ובמסכת מגילה מבואר, שכלל אין הבדל בין פסולי מזוזה לפסולי ספר תורה:

משנה מסכת מגילה פרק א משנה ח: אין בין ספרים (ספרי תורה) לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ותפילין ומזוזות אינן נכתבות אלא אשורית.

מתוך כך הסיק הרמב"ן:

חידושי הרמב"ן מסכת מגילה דף יז עמוד א: ומנין לנו דבר זה בספר תורה שאם השמיט בה הסופר אותיות או פסוק פסול ואין קורין בו, שהרי משנה שנינו בתפילין (מנחות כ"ח א') שתי פרשיות שבמזוזה ארבע פרשיות שבתפילין מעכבין זה את זה ואפילו כתב אחד מעכבן... אלמא תפילין בהשמטת אות אחת נפסלים, וכל שכן כשכתוב בהן טעות, ותנן (לעיל ח' ב') אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, הא לענין טעות זה וזה שוין, אלמא ספרים נפסלין בטעות אחד עד שיתקן.

ב. קריאה בספר תורה שחסרות בו אותיות

נחלקו הראשונים, לאיזה עניין נפסל ספר התורה: שו"ת הרא"ש כלל ג סימן ח:

ועל ספר תורה שנמצא בה טעות, דע כי כיון שפסול הוא, הקריאה שקראו לאו כלום הוא. נמצא, שגם הברכה שברכו אינה ברכה.

לעומת זאת, דעת הר"ן שספר התורה נפסל רק לעניין שאין יוצאים בו ידי מצוות כתיבת ספר תורה:

ר"ן על הרי"ף מסכת מגילה דף ה עמוד ב: דמאי דאמרין במנחות דפרשיות שבמזוזה ושבתפילין אפילו כתב אחד מעכב, ודאי שכן הדין בס"ת, למה שס"ת שוה בו עם תפילין ומזוזות, שהרי

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

נמצא טעות באמצע קריאת הקורא, גומר קריאתו בספר הכשר, ומברך לאחריה, ואינו חוזר לברך לפניו.

מאיך דעת המרדכי:

מרדכי מסכת מגילה פרק הקורא למפרע רמז תשצג - תשצד:

אם כבר קרא ג' פסוקים ורחוק מן הפרשה שאפשר לו לסיים ולברך - יברך אשר נתן לנו ויגמור, ויביא ס"ת אחרת ויקרא אחר, דאין כאן ברכה לבטלה, ואין כאן משום פגומה דהא פגומה היא (הספר תורה הפסול).

על דרך זו כתב הרמ"א:

הג"ה על השולחן ערוך הנ"ל:

ואם כבר קראו עמו ג' פסוקים ואפשר להפסיק, פוסקים שם, ומברך אחריה ומשלימים המניין בספר תורה האחר שמוציאין... ובשעת הדחק, שאין לצבור רק ס"ת פסול ואין שם מי שיכול לתקנו, יש אומרים דיש לקרות בו בצבור ולברך עליו, ויש פוסלים. ואם חומש אחד שלם בלא טעות, יש להקל לקרות באותו חומש, אף על פי שיש טעות באחרים.

וביאר המשנה ברורה, שהרמ"א נקט בדרך ממוצעת בין השיטות:

משנה ברורה על שולחן ערוך הנ"ל ס"ק יג:

והרמ"א בהג"ה עשה כעין הכרעה ביניהם, והוא דאם לא קרא עדיין רק שני פסוקים או אפילו קרא ג' פסוקים אך שאי אפשר להפסיק שם, כגון שהוא ב' פסוקים סמוך לפרשה וכיו"ב, לא יברך ברכה אחרונה, אלא יוציא אחרת ויגמור קריאתו שמה ויברך ברכה אחרונה, וכדעת המחבר. אבל אם כבר קרא ג' פסוקים והוא במקום שאפשר להפסיק שם, דעתו כהמרדכי דיברך ברכה אחרונה על הפסולה ואח"כ יוציא אחרת.

למעשה, רבים מהאשכנזים נהגו כהכרעת השו"ע, וכפי שכתב ערוך השולחן:

ערוך השולחן יורה דעה סימן רעט סעיף ו:

אנו סומכים על דברי הרמב"ם בתשובה שפסק שמברכין על ס"ת הפסולה ושכן נהגו גאוני עולם וכ"כ הכלבו בשם גאוני נרבנא, אך בקריאה דלהבא אין סומכים על זה רק בקריאה שכבר קראו **מפני טירחא דציבורא**, ועוד שזה יותר טוב מלקרות מראש ולעשות כל הברכות שברכו מקודם שהיו לבטלה ח"ו והלכה ומורין כן כל גאוני עולם.

יתירה מזאת, דעת הגר"ש גורן שבצה"ל, בשעת הדחק יש להורות אף לכתחילה לקרוא בספר תורה פסול, כדברי הרמב"ם בתשובה:

סידור לחייל אות כג:

בית כנסת צבאי במחנה או בסדרה שיש שם רק ספר תורה אחד פסול ואין בתוך התחום בית כנסת אחר, מותר לקרוא כל השבעה קרואים בספר הפסול, ולברך כרגיל. בהסתמכנו בשעת הדחק על שיטת הרמב"ם המכשיר לקרוא בס"ת פסול.

❖ **חוה דעתך, האם יש להורות כשיטת הגר"ש גורן בימינו?**

ה. הלכה למעשה

כך נכתב בספרנו תורת המחנה חלק א פרק טו תשובה טו:

א. אין לברך ולקרוא מספר תורה פסול, ומכל מקום כתבו האחרונים שבכדי שלא תשתכח תורת קריאה מהם, נכון שיקרא הש"ץ את הפרשה וההפסדה בפניהם, בלא שיעלו עולים.

ב. אם לא ידעו שהספר תורה פסול כשקראו בו, או אפילו אם ידעו שהוא פסול, אלא שהוציאוהו בלא שימת לב וקראו בו, ונזכרו באמצע הקריאה או בסופה, המנהג למעשה להקל שאין צריך לחזור על הקריאה מחדש.

גם מדבריו ז"ל הוא נושג (נסתר), שכתב בחבורו שאין קורין בספר פסול ברבים. ואינו כחולק על דבריו ועל עדותו שהעיד בשם גאוני המערב ז"ל, אלא שאינו יורד לסוף דעתו, שדבריו נראין לי כסותרין זה את זה, **עד שאני אומר כי זו בילדותו שנאה לנו וחזר בו בזקנותו.**

בדומה לכך, הרשב"ש פיקפק על ייחוס התשובה לרמב"ם:

שו"ת הרשב"ש סימן יא:

באמת כי רבינו הרמב"ם ז"ל כ"כ בתשובות אבל תמיה עליו בזה, והרשב"א ז"ל דחה דבריו בתשובותיו. ואף הר"מ ז"ל עצמו כתב בהלכות ס"ת בפ"י ז"ל... ואיך נניח אנחנו תלמוד ערוך בפיו של רבינו הרמב"ם ז"ל בחבורו הגדול מחמת מה שנמצא בתשובות משמו, שמה כתבה או לא כתבה, אטו מר חתום עלה!?

אולם, הכסף משנה קיים את דברי הרמב"ם בתשובה:

כסף משנה על הרמב"ם משנה תורה שם:

ולישנא דרבינו הכי דייק שלא כתב ואם קראו בו בצבור לא יצאו ידי חובת קריאה, אלא אין קורין בו ברבים, **דמשמע לכתחילה הוא דאין קורין בו אבל בדיעבד עלתה להם קריאה.** ואם נמצא הטעות באמצע קריאת הקורא גומר קריאתו בספר הכשר ומברך לאחריה ואינו מברך לפניו, כי ברכה שבירך לפניו בספר תורה הפסול וכן קריאה שקראו בו עלתה להם בדיעבד, וכן הנהיג מורי הרב הגדול מה"ר יעקב בירב זלה"ה, וכן אנו נוהגים אחריו.

❖ **חוה דעתך, על פי הכסף משנה, האם כשאין ספר תורה אחר ניתן לקרוא לכתחילה בספר תורה פסול?**

בבית יוסף הביא את תשובת המהר"י בירב באופן מפורט יותר:

בית יוסף יורה דעה סימן רעט:

מורי הרב הגדול מהר"ר יעקב בירב זלה"ה הנהיג להוציא ס"ת אחרת ולהתחיל ממקום שנמצא הטעות ולהשלים ז' על אותם שקראו במוטעה, ואם נמצא הטעות באמצע קריאת הקורא גומר קריאתו בספר הכשר ומברך לאחריה ואינו מברך לפניו... ונתן טעם לדבר דכיון שהרמב"ם כתב בתשובה להכשיר, אין לומר שחזר בו בחיבור אלא על כרחך צריך לומר שמה שכתב בחיבור אינה לענין קריאה בציבור, אלא לענין קיום מצות עשה לכתוב כל אחד ס"ת, אבל לענין קריאה בציבור אין טעות מעכב בו, וכיון שכן יש לסמוך עליו בדיעבד.

ובבדק הבית ביאר הבית יוסף כיצד דברי המהר"י בירב מתיישבים בלשון הרמב"ם שכתב במפורש שאין קורין בו ברבים:

בדק הבית על בית יוסף שם:

ואף על פי שהרמב"ם בפ"י כתב... ואין קורין בו ברבים, יש לדחות ולומר דלענין קיום מצות עשה קאמר, דכיון דלא קיים מצות עשה (של כתיבת ס"ת) אין ראוי שיקראו בו, אבל אם קיים מצות עשה בס"ת אחרת, שפיר דמי שיקרא בזה בציבור, והוא הדין אם היא של רבים.

❖ **כיצד יישב הבית יוסף את לשון הרמב"ם על פי המהר"י בירב?**

ד. פסיקת ההלכה

להלכה, פסק השולחן ערוך כדברי המהר"י בירב:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קמג סעיף ד:

אם נמצא טעות בס"ת בשעת קריאה, מוציאין ספר תורה אחרת, ומתחילין ממקום שנמצא הטעות, ומשלימין הקורים על אותם שקראו במוטעה. ואם

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בווואצאפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה), סרקו את הקוד:

'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל. יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית. מערכת: סא"ל הרב אודי שורץ רע"ן, הלכה, רס"ן הרב עז קאפח רמ"ד הלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"פ הרב חנניה שפרן, כתיבה ועריכה: רב"ט ר' נועם שאול.